

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»

Кафедра практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій

До захисту допущено

кафедрою практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій

протокол № _____ від _____

завідувач кафедри _____ Наталія КУЧЕРЕНКО

(підпис)

(ім'я, прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

здобувача освіти другого(магістрського) рівня вищої

(першого (бакалаврського) / другого (магістрського))

" ВЗАЄМОЗУМОВЛЕНІСТЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ЧИННИКІВ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ ТА АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ У СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ "

Спеціальність (спеціалізація) 053 Психологія

(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності)

Освітня програма Практична психологія

(назва освітньої програми)

Здобувач _____

(підпис)

Аліна ОХРИМЕНКО

(ім'я, прізвище)

Науковий керівник _____

(підпис)

Олена ХАРЦІЙ

(ім'я, прізвище)

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Українська інженерно-педагогічна академія»
Кафедра практичної психології та інноваційних оздоровчих технологій

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

Наталія КУЧЕРЕНКО

(ім'я, прізвище)

(підпис)

«__» _____ 2026 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ**

здобувача другого (магістерського) _____ рівня вищої освіти
(першого (бакалаврського) / другого (магістерського))

Охрименко Аліна Дмитрівна

(прізвище, ім'я, по батькові здобувача)

Спеціальність (спеціалізація) 053 Психологія

(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності)

Освітня програма Практична психологія

(назва освітньої програми)

Тема роботи: Взаємозумовленість психологічних чинників мотивації до навчання
та академічної успішності у студентів закладів вищої освіти
керівник роботи доцент кафедри Харцій Олена Миколаївна

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по Університету від «15» грудня 2025 року,

№4801-5/4399_____

1. Строк подання здобувачем роботи: «12» травня 2026 року

2. Вихідні дані до роботи: _____

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

- 1) Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до поняття мотивації у психології. Визначити особливості мотивації в студентському середовищі
- 2) Провести емпіричне дослідження рівня сформованості навчальної мотивації серед студентів вищого освітнього закладу. Проаналізувати отримані результати
- 3) Розробити психологічні рекомендації щодо підвищення мотивації до навчання серед студентської молоді.

4. План роботи

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
	Підготовчий етап: ознайомлення з науковою літературою, визначення актуальності теми, формулювання мети, завдань та об'єкта дослідження		
	Розробка теоретичної частини		
	Підготовка до емпіричного дослідження: визначення гіпотез дослідження, розробка методики, вибір психодіагностичних інструментів		
	Організація та проведення емпіричного дослідження. Обробка та аналіз результатів емпіричного дослідження		
	Формулювання висновків та рекомендацій: узагальнення теоретичних і практичних результатів дослідження. Підготовка остаточного варіанту магістерської роботи: оформлення тексту, таблиць, рисунків		

5. Дата видачі завдання: «16» грудня 2025 року

Здобувач вищої освіти _____ Охрименко Аліна

(підпис)

(ім'я, прізвище)

Керівник роботи _____

(підпис)

Харцій Олена

(ім'я, прізвище)

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить: 63 сторінки, 3 рисунки, 6 таблиць, 16 використаних літературних джерел, додатки.

Об'єкт дослідження: мотивація до навчання студентів закладів вищої освіти.

Предмет дослідження: психологічні чинники мотивації до навчання та їх взаємозв'язок з академічною успішністю студентів закладів вищої освіти.

Мета дослідження: виявлення взаємозумовленості психологічних чинників мотивації до навчання та академічної успішності студентів закладів вищої освіти, а також розробка практичних рекомендацій щодо підвищення рівня навчальної мотивації студентів.

Основні завдання дослідження:

- Провести теоретичний аналіз наукових підходів до вивчення мотивації навчальної діяльності у психології.
- Розглянути психологічні чинники, що впливають на формування мотивації до навчання у студентів закладів вищої освіти.
- Дослідити взаємозв'язок між рівнем навчальної мотивації та академічною успішністю студентів.
- Розробити практичні рекомендації щодо формування позитивної навчальної мотивації та підвищення академічної успішності студентів.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у діяльності практичних психологів, викладачів та кураторів академічних груп. Результати дослідження можуть бути використані під час психологічного супроводу студентів, проведення тренінгів, консультативної роботи та розробки програм розвитку навчальної мотивації. Запропоновані рекомендації сприятимуть підвищенню пізнавальної активності студентів, покращенню академічної успішності та розвитку професійної самореалізації.

Ключові слова: мотивація до навчання, академічна успішність, психологічні чинники, студенти, заклади вищої освіти, навчальна діяльність.

ABSTRACT

The diploma thesis contains: 63 pages, 3 figures, 6 tables, 16 references, appendices.

Object of the research: learning motivation of higher education students.

Subject of the research: psychological factors of learning motivation and their relationship with the academic performance of higher education students.

The purpose of the research: to identify the interdependence between psychological factors of learning motivation and academic performance of higher education students, as well as to develop practical recommendations for increasing students' learning motivation.

Main objectives of the research:

- To conduct a theoretical analysis of scientific approaches to the study of learning motivation in psychology.
- To examine psychological factors influencing the formation of learning motivation among higher education students.
- To investigate the relationship between the level of learning motivation and students' academic performance.
- To develop practical recommendations aimed at forming positive learning motivation and improving students' academic performance.

The practical significance of the research lies in the possibility of applying the obtained results in the activities of practical psychologists, teachers, and academic advisors. The results of the study may be used during psychological support of students, training sessions, counseling work, and the development of programs for improving learning motivation. The proposed recommendations will contribute to increasing students' cognitive activity, improving academic performance, and developing professional self-realization.

Keywords: learning motivation, academic performance, psychological factors, students, higher education institutions, educational activity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ДЕФІНІЦІЇ МОТИВАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ	10
1.1.Поняття та види мотивації у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених.....	10
1.2.Мотивація у студентському середовищі.....	17
1.3 Характеристика факторів вдосконалення мотивації.....	22
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ МОТИВАЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ВИЩІХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ	27
2.1 Організація і методи дослідження.....	27
2.2 Емпіричне дослідження сформованості мотивації у студентів ВОЗ.....	30
2.3 Аналіз прояву мотивації до навчання та академічної успішності студентів.....	36
Висновки до другого розділу.....	40
РОЗДІЛ 3 ПСИХОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ.....	42
3.1. Теоретико-методологічні засади формування мотивації навчальної діяльності студентів.....	42
3.2. Розвиток навчально-пізнавальної та досягненої мотивації студентів.....	47
3.3. Формування професійної ідентичності та соціальної мотивації студентів.....	51
Висновки до третього розділу.....	56
ВИСНОВКИ.....	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність дослідження

У сучасних умовах трансформації освітнього середовища, зростання вимог до якості навчального процесу та самореалізації особистості, особливої ваги набуває питання мотивації студентів до навчальної діяльності. Вища освіта є ключовим етапом у формуванні професіонала та особистості, тому недостатній рівень мотивації може мати суттєвий вплив як на академічні результати, так і на подальшу соціальну адаптацію.

Психологи та педагоги визнають мотивацію одним із провідних чинників, що визначає не лише успішність студента, але й його ставлення до знань, самоорганізації, внутрішнього зростання. Особливо актуальним є вивчення мотиваційної сфери студентів у контексті реформування системи вищої освіти України, інтеграції в європейський простір, підвищення ролі особистісно орієнтованого підходу до навчання.

Дослідження проблеми мотивації дає змогу не лише глибше зрозуміти її психологічну природу, а й розробити ефективні рекомендації щодо її підвищення у студентському середовищі.

Мета дослідження:

Теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості мотивації до навчальної діяльності студентів, а також розробити психологічні рекомендації щодо її вдосконалення.

● Завдання дослідження:

- Здійснити теоретичний аналіз наукових підходів до поняття мотивації у психології.
- Визначити особливості мотивації в студентському середовищі та фактори, що на неї впливають.
- Провести емпіричне дослідження рівня сформованості навчальної мотивації серед студентів вищого освітнього закладу.

- Проаналізувати отримані результати та виявити основні тенденції у мотиваційній сфері студентів.
- Розробити психологічні рекомендації щодо підвищення мотивації до навчання серед студентської молоді.

Об'єкт дослідження:

Мотивація особистості до навчання

Предмет дослідження:

Особливості мотивації до навчальної діяльності у студентському середовищі.

Методи дослідження: У ході дослідження було використано комплекс методів, що дозволив забезпечити цілісне вивчення мотиваційної сфери студентів. Зокрема, застосовано:

Теоретичні методи – аналіз, узагальнення, систематизація наукових джерел з проблеми мотивації, професійного самовизначення, потреб та прокрастинації;

Емпіричні методи – психодіагностичні методики:

- Методика діагностики мотивації навчання студентів за Т. Ільїною;
- Тест на визначення потреби у досягненнях;
- Тест на визначення потреби у спілкуванні;
- Опитувальник рівня прокрастинації;

Математико-статистичні методи – обробка результатів за допомогою однофакторного t-критерію Стюдента для перевірки статистичної значущості відмінностей.

Емпірична база дослідження

Емпіричну базу дослідження склали студенти Харківського національного університету внутрішніх справ (ХНУВС), які навчаються за спеціальностями соціально-гуманітарного профілю. Загальна вибірка становила 30 осіб (22 юнаки та 8 дівчат) віком від 19 до 24 років. Які були розподілені на дві групи по 15 осіб що склалися з (11 юнаки та 4 дівчат).

Дослідження проводилося анонімно, з дотриманням етичних норм психологічного тестування та добровільної згоди учасників.

Практична значущість результатів

Практична значущість дослідження полягає в можливості використання отриманих результатів для вдосконалення освітнього процесу у закладах вищої освіти, зокрема:

- у розробці програм психологічного супроводу студентів,
- у впровадженні заходів щодо розвитку професійної мотивації та профілактики прокрастинації,
- у формуванні сприятливого навчального середовища, що сприятиме розкриттю особистісного та професійного потенціалу студентської молоді.

Результати можуть бути корисними практичним психологам, викладачам, кураторам академічних груп, а також використовуватись у тренінгових програмах для розвитку навичок саморегуляції, комунікації та планування.

Структура кваліфікаційної роботи

Дипломна робота складається з вступу, трьох розділів, які поділяються на підрозділи, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи складає 60 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАУКОВОЇ ДЕФІНІЦІЇ МОТИВАЦІЇ У ПСИХОЛОГІЧНІЙ НАУЦІ

1.1. Поняття та види мотивації у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених

Мотивація - це складне багатовимірне явище, яке охоплює внутрішні та зовнішні процеси, які заохочують людей до досягнення конкретних цілей. У психології ця концепція активно досліджується як в контексті теорії діяльності загалом, так і в прикладних аспектах, особливо в галузі освіти, роботи, спорту та індивідуального розвитку. Поняття мотивації: історичний і концептуальний розвиток.

Слово "мотивація" походить від латинського слова "рух". У психологічній науці мотивація трактується як багато психічних процесів, які регулюють поведінку людини та визначають її орієнтацію, активність та стабільність. Одне з найбільш часто використовуваних визначень забезпечує Лі Бозович. Це підкреслює, що мотивація - це система мотивації, яка визначає діяльність людини, надає особистий сенс і визначає її структуру [1].

Мотивація розглядається як рушійна сила, що поєднує емоції, інтереси, установки та цінності, створюючи єдину поведінкову систему. Ці підходи притаманні закордонним дослідникам — таким як Олпорт, Вудворт, Аткінсон, які акцентують увагу на динамічному характері мотиваційних процесів, їх залежності від ситуаційних чинників та індивідуальних особливостей людини.

Основні види мотивації

Загальноприйнятим є поділ мотивації на внутрішню і зовнішню: Внутрішня мотивація виникає тоді, коли діяльність здійснюється заради самої діяльності, тобто приносить задоволення, цікавість, пізнавальну радість. Це особливо цінно в навчальному процесі: студент навчається не заради оцінки, а через щире прагнення пізнати предмет.

Зовнішня мотивація пов'язана із зовнішніми стимулами: оцінки, винагороди, соціальне схвалення або покарання. Такий тип мотивації теж ефективний, але зазвичай менш стійкий, ніж внутрішній.

Окрім цього, мотивацію можна класифікувати за іншими критеріями:

- Позитивна / негативна (спрямована на досягнення / уникнення)
- Соціальна / індивідуальна
- Усвідомлена / неусвідомлена
- Ситуативна / стабільна
- Підходи до вивчення мотивації
- Психоаналітичний підхід

3. Фройд вважав, що джерелом мотивації є несвідомі потяги — в основному сексуальні (лібідо) та агресивні імпульси. Вони вступають у конфлікт із нормами суспільства, що формує внутрішню напругу і зумовлює поведінку. У студентському середовищі така мотивація може проявлятися у прихованому опорі навчальній діяльності, проблемах адаптації, конфліктах з авторитетами [17].

Біхевіористичний підхід

Відповідно до ідей Уотсона та Скіннера, поведінка людини формується під впливом посилення. Якщо студенти отримують позитивні результати для ретельного навчання - наприклад, високі рейтинги та схвалення викладачів підвищують мотивацію навчання. Принцип "Стимул-відповіді" є важливим у цьому підході.

Практичним прикладом є система бонусів у навчанні, наприклад, додаткові бали за активність, сертифікати, премії тощо. Однак недолік цього підходу — відсутність уваги до внутрішніх процесів особистості.

Гуманістичний підхід

Маслоу створив модель ієрархічних потреб, в якій мотивує людей задовольнити потреби своїх скарг. Перш за все, люди шукають фізіологічні потреби та задоволення від безпеки, любові, визнання та самореалізації [1].

У сучасному студентському середовищі ви можете спостерігати за наслідками піраміди на всіх рівнях:

шукати житлові простори та працювати над тим, щоб реалізувати себе у своїй професії та науковій галузі. Якщо учень не має основних умов життя - його навчальна мотивація низька.

Теорія мотивації до успіху (D. McClelland)

Макклелланд виявив три основні мотиви:

- Потреба у досягненні
- Потреба у владі
- Потреба в причетності

Студенти характеризуються домінуванням потреб у сервісі - прагнення до високих результатів, участі у конкуренції, підтримці стипендій, наукових досягнень. Однак важливо врахувати, що деякі студенти є більш актуальними - після цього переважає потреба у участі [3].

Теорія самодетермінації

Ця теорія розрізняє внутрішню мотивацію, ідентифіковану регуляцію, інтроектовану мотивацію та зовнішню регуляцію. На думку авторів, чим більше особа відчуває автономність, компетентність і пов'язаність із середовищем — тим більше вона внутрішньо мотивована .

Важливість цієї теорії в тому, що вона показує: мотивацію можна розвивати. Створивши в освітньому процесі атмосферу підтримки, свободи вибору і можливостей для росту, ми сприятимемо формуванню стійкої мотивації.

Теорія очікувань Врума

В. Врум вважав, що мотивація залежить від трьох чинників:

- Очікування (чи вірить людина, що зможе досягти результату)
- Інструментальність (чи приведе результат до винагороди)
- Валентність (наскільки бажаною є винагорода)

Цю модель можна застосовувати до студентів при аналізі їхнього вибору щодо участі в додаткових курсах, стажуваннях, гуртках. Якщо студент не

бачить зв'язку між зусиллями і результатом — мотивація зникає.

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика теорій

Порівняльна характеристика теорій			
Теорія	Спрямованість	Сильні сторони	Обмеження
Фройд	Несвідоме	Глибина аналізу	Важко емпірично дослідити
Біхевіоризм	Зовнішні підкріплення	Простота, практичність	Ігнорування внутрішніх мотивів
Маслоу	Потреби	Структурованість	Недостатня гнучкість
Макклелланд	Досягнення, влада, причетність	Орієнтація на особистість	Вузькість охоплення
Самодетермінація	Автономія, компетентність	Підтримка внутрішньої мотивації	Вимагає складних умов реалізації
Врум	Очікування	Добре підходить для планування	Залежить від раціональності суб'єкта

Окрім зазначених теоретичних підходів, у сучасній психології мотивація розглядається як складна інтегративна система, що формується під впливом як індивідуально-психологічних характеристик особистості, так і соціального середовища. Вона не є статичною величиною, а постійно змінюється в процесі життєдіяльності людини, реагуючи на нові умови, досвід та цілі.

Когнітивний підхід до мотивації

Когнітивні теорії мотивації акцентують увагу на ролі мислення, переконань, очікувань і суб'єктивних оцінок у формуванні поведінки. В межах цього підходу людина розглядається як активний суб'єкт, який аналізує ситуацію, прогнозує результати та приймає рішення.

Однією з важливих концепцій є теорія атрибуції, яка пояснює, як люди інтерпретують причини своїх успіхів і невдач. Якщо студент пояснює свій успіх власними здібностями та зусиллями, це підвищує його подальшу мотивацію. Натомість приписування невдач зовнішнім факторам або стабільним внутрішнім характеристикам (наприклад, “я не здібний”) може призводити до зниження мотивації.

Когнітивний підхід також підкреслює значення самоєфективності — віри людини у власну здатність досягати поставлених цілей. Високий рівень самоєфективності сприяє наполегливості, стійкості до труднощів та активному залученню до діяльності.

Мотивація у навчальній діяльності студентів

Особливе місце у дослідженні мотивації займає навчальна мотивація, яка є ключовим фактором успішності студентів. Вона визначає не лише рівень засвоєння знань, а й загальне ставлення до освіти, професійного розвитку та самореалізації.

Навчальна мотивація включає:

- пізнавальні мотиви (інтерес до знань);
- професійні мотиви (орієнтація на майбутню професію);
- соціальні мотиви (визнання, статус, схвалення);
- зовнішні стимули (оцінки, стипендія, контроль).

Дослідження показують, що найефективнішою є інтеграція різних типів мотивації, проте провідну роль відіграє внутрішня мотивація. Саме вона забезпечує глибоке розуміння матеріалу, креативність та здатність до самостійного навчання.

У студентському середовищі мотивація часто зазнає змін під впливом:

- адаптації до нових умов навчання;
- академічного навантаження;
- соціального оточення;
- особистісних криз та самоідентифікації.
- Фактори формування мотивації

Мотивація формується під впливом різноманітних факторів, які можна умовно поділити на внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх факторів належать:

- потреби та інтереси;
- цінності та життєві орієнтири;
- рівень домагань;
- самооцінка;
- емоційний стан.

Зовнішні фактори включають:

- умови навчання;
- стиль викладання;
- система оцінювання;
- соціальне середовище;
- підтримка з боку викладачів та сім'ї.

Важливо зазначити, що навіть сильні зовнішні стимули не можуть повністю компенсувати відсутність внутрішньої мотивації. Саме тому сучасна освіта орієнтується на створення умов для розвитку внутрішніх мотивів.

Роль викладача у формуванні мотивації

Викладач відіграє ключову роль у формуванні мотивації студентів. Його педагогічна позиція, стиль взаємодії та методи навчання можуть як підвищувати, так і знижувати мотивацію.

Ефективними є такі підходи:

- створення ситуацій успіху;
- індивідуальний підхід;
- використання інтерактивних методів навчання;
- підтримка автономії студентів;
- надання конструктивного зворотного зв'язку.

Важливим є також формування довірливих відносин між викладачем і студентом, що сприяє підвищенню психологічного комфорту та залученості до навчального процесу.

Мотиваційні кризи у студентському віці

Студентський вік є періодом активного особистісного розвитку, що супроводжується певними кризами, які можуть впливати на мотивацію. Серед них:

- розчарування у вибраній спеціальності;
- зниження інтересу до навчання;
- емоційне вигорання;
- невпевненість у майбутньому.

Такі стани можуть призводити до зниження академічної успішності, пропусків занять та навіть відмови від навчання. Тому важливим є своєчасне виявлення таких проблем та надання психологічної підтримки.

Шляхи підвищення мотивації

Сучасні дослідження пропонують різні стратегії підвищення мотивації студентів:

- **Цілепокладання** — формування чітких, досяжних і значущих цілей.
- **Рефлексія** — усвідомлення власних досягнень і труднощів.
- **Підвищення автономії** — надання можливості вибору.
- **Розвиток інтересу** — використання практичних завдань.
- **Підтримка соціального середовища** — створення сприятливого психологічного клімату.

Взаємозв'язок мотивації та успішності

Одним із ключових аспектів є взаємозв'язок мотивації та академічної успішності. Високий рівень мотивації сприяє:

- кращій концентрації уваги;
- більшій наполегливості;
- ефективнішому засвоєнню матеріалу;
- розвитку самостійності.

У свою чергу, успішність підсилює мотивацію, створюючи позитивне підкріплення. Таким чином, формується замкнене коло, яке може бути як позитивним, так і негативним.

1.2 Мотивація у студентському середовищі

У сучасному світі освітня кваліфікація - це не лише засіб набуття знань, а й як засіб особистого та професійного розвитку. Важливою умовою для ефективного навчання є наявність мотивації - внутрішніх чи зовнішніх сил, які приводять людей до дій, які мають на меті досягти певної мети. Питання мотивації в студентському середовищі є особливо нагальними. Це пояснюється тим, що багато характеристик, навичок та рекомендацій було сформовано в періоди досліджень в університетських установах, які впливають на майбутнє людини [12].

Мотивація студентів має складні структури, оскільки вони залежать від багатьох факторів:

Індивідуальні характеристики, соціальне середовище, навчальне середовище, особисті цілі тощо [7]. Ступінь мотивації в період іспиту може збільшуватися під впливом успіху чи зниження через труднощі, подолання, відсутність результатів чи підтримки. Тому вивчення цього явища призначено не лише для психологів, а й для викладачів, навчальних закладів та самих студентів.

Сутність мотивації: поняття та види

Мотивація - це психічний процес, який активує, керує та підтримує поведінку людини. У психології є кілька основних мотивацій, які можна застосувати до студентської діяльності [13].

Внутрішня мотивація – виникає тоді, коли студент навчається не через зовнішні стимули, а з власного бажання. Йому цікава сама діяльність, процес пізнання, можливість розвиватися, дізнаватись нове. Такий студент схильний до самостійного пошуку інформації, активної участі в дискусіях, волонтерських проектах, дослідницькій роботі.

Зовнішня мотивація – базується на зовнішніх чинниках: оцінки, стипендія, похвала викладачів, підтримка батьків, страх покарання або осуду. Така мотивація може бути ефективною, але її стабільність зазвичай нижча: якщо зникає зовнішній стимул – знижується і мотивація.

Позитивна мотивація - прагність до успіху. Студенти прагнуть до нових знань, високих оцінок та успішного навчання [9].

Негативна мотивація – пов'язана з уникненням невдач, страхом провалу, відрахуванням або осудом. Вона може бути короткотривалим стимулом, але часто викликає стрес і тривогу, що негативно впливає на загальний стан студента.

Фактори, що впливають на мотивацію студентів

На рівень студентської мотивації впливає багато чинників, серед яких можна виділити такі:

Індивідуальні психологічні характеристики:

темперамент, самоповага, страх перед страхом присутності чи відсутності місця внутрішнього контролю. Студенти з самоповагою та с описами про власне життя, як правило, більш мотивовані вчитися[11].

Соціальне середовище:

Підтримка родини, друзів та однокласників. Позитивна соціальна атмосфера мотивує спільну підготовку, взаємну підтримку та участь у групових проектах [10].

Освітній персонал:

Стиль освіти, рівень емпатії, цікаві здібності студентів, наявність вчителів для спілкування. Повага та навички, як подаються матеріали, підвищить мотивацію до його предмета [8].

Організація навчального процесу:

Зміст навчальних програм, кількість практичних завдань, наявність зворотного зв'язку, можливість реалізації у проєктах, конференціях, практиках.

Матеріальні умови: стипендія, можливість поєднувати навчання з роботою, проживання в комфортних умовах також впливають на загальне самопочуття і мотиваційний стан студента.

Проблеми з мотивацією у студентів

Попри прагнення до самореалізації, багато студентів стикаються з проблемами мотиваційного характеру:

Академічна прокрастинація – відкладання важливих справ на потім. Часто пов'язана зі страхом помилок або внутрішньою невпевненістю [14].

Емоційне вигорання – внаслідок перевантаження, відсутності відпочинку, тривалого стресу. Студент втрачає інтерес до навчання, знижується працездатність, виникає апатія.

Відчуття безперспективності – студенти можуть втрачати мотивацію через сумніви у значущості обраної спеціальності, недостатню практичну спрямованість навчання або відсутність бачення майбутнього.

Недостатня інформованість про власні можливості – відсутність життєвих цілей, планів, самоусвідомлення часто призводить до байдужого ставлення до навчального процесу.

Шляхи підвищення мотивації студентів

Підтримка мотивації — спільна відповідальність студентів, викладачів та освітніх інституцій. Серед ефективних методів варто виділити:

Постановка особистісно значущих цілей: короткострокових (здати іспит, підготувати проєкт) та довгострокових (отримати диплом, влаштуватися на бажану роботу).

Рефлексія та самооцінка: ведення щоденника досягнень, аналіз власного прогресу допомагає усвідомити свої сильні сторони і визначити зони для розвитку.

Залучення до активних форм навчання: дискусії, дебати, робота в малих групах, проєктна діяльність стимулює інтерес та залученість.

Підтримка психоемоційного стану: робота з психологом, участь у тренінгах із тайм-менеджменту, розвиток навичок саморегуляції.

Створення умов для самореалізації: надання студентам можливості проявити себе у позанавчальній діяльності, волонтерстві, творчих ініціативах.

Важливо також зазначити, що мотивація студентів безпосередньо пов'язана з їхнім рівнем залученості у навчальний процес. Чим вищий інтерес до навчальної діяльності, тим активніше студент бере участь у заняттях, виконує завдання та прагне до самостійного пошуку знань. У такому випадку навчання сприймається не як обов'язок, а як можливість для розвитку та самореалізації.

Окрему роль у формуванні мотивації відіграє успішність студента. Позитивний досвід досягнень підсилює впевненість у власних силах та формує стійке бажання продовжувати навчальну діяльність. Натомість повторювані невдачі можуть знижувати рівень мотивації, викликати сумніви у власних здібностях та призводити до втрати інтересу до навчання. Саме тому важливо, щоб навчальний процес передбачав поступове ускладнення завдань, яке відповідає можливостям студента.

Не менш важливим чинником є організація самостійної роботи студентів. У сучасних умовах вища освіта значною мірою базується на самостійному опрацюванні матеріалу, що вимагає високого рівня самодисципліни та відповідальності. Студенти, які вміють планувати свій

час, розставляти пріоритети та контролювати власну діяльність, зазвичай демонструють більш стабільну мотивацію до навчання.

Крім того, слід враховувати вплив сучасних соціальних змін на студентську мотивацію. Швидкий розвиток технологій, доступність інформації та зміна ринку праці формують нові вимоги до молодих фахівців. Студенти все частіше усвідомлюють необхідність постійного навчання та саморозвитку, що може виступати додатковим мотиваційним фактором.

Однак одночасно з цим зростає і рівень інформаційного навантаження, що іноді призводить до перевтоми та зниження концентрації уваги. Надмірна кількість інформації може ускладнювати процес її засвоєння, що негативно впливає на навчальну мотивацію. У таких умовах особливо важливо формувати навички критичного мислення та вміння відбирати необхідну інформацію.

Також варто звернути увагу на роль ціннісних орієнтацій студентів. Якщо навчання відповідає особистим цінностям та життєвим цілям студента, мотивація стає більш стійкою та глибокою. У протилежному випадку, коли існує невідповідність між очікуваннями та реальністю, може виникати розчарування та зниження інтересу до навчальної діяльності.

У процесі навчання важливе значення має також зворотний зв'язок. Регулярне отримання оцінки власної діяльності дозволяє студенту краще розуміти свої сильні та слабкі сторони, коригувати навчальну поведінку та ставити нові цілі. Конструктивний зворотний зв'язок сприяє розвитку внутрішньої мотивації та підвищенню впевненості у власних можливостях.

У сучасних умовах значну роль у підтримці мотивації відіграють також інноваційні методи навчання. Використання інтерактивних технологій, кейс-методів, проєктного навчання та групових форм роботи

сприяє підвищенню інтересу студентів до навчального процесу. Такі методи дозволяють зробити навчання більш практично орієнтованим і наближеним до реальних професійних ситуацій.

Таким чином, мотивація у студентському середовищі формується як результат взаємодії великої кількості факторів, серед яких важливе місце займають особистісні характеристики, соціальне оточення, організація навчального процесу та сучасні освітні підходи. Її підтримка потребує системного підходу та врахування індивідуальних особливостей кожного студента.

1.3 Характеристика факторів вдосконалення мотивації

Проблема вдосконалення мотивації студентів є однією з ключових у сучасній педагогічній та психологічній науці. Враховуючи постійні трансформації в системі вищої освіти, динамічні зміни в суспільстві та ринку праці, зростає необхідність формування у студентської молоді внутрішньої потреби в знаннях, самореалізації, творчості та професійному зростанні.

Мотивація до навчальної діяльності формується під впливом комплексу внутрішніх (особистісних) і зовнішніх (соціальних та організаційних) чинників. Саме аналіз та розуміння цих чинників дозволяє визначити шляхи її вдосконалення.

Одним із найвпливовіших внутрішніх факторів є особисте значення освітньої діяльності, ступінь усвідомлення цінності знань, набутого для вашого власного майбутнього. Дивлячись на зв'язки студентів з тим, що вони навчаються, та дивлячись на майбутні професійні заходи, підвищить їх мотивацію до навчання. Про це повідомляли багато емпіричних досліджень, особливо як частина теорії самовизначення, Райан та Ldigi. Дослідники кажуть, що "внутрішня мотивація підтримується, коли діяльність відповідає основним психологічним потребам самостійності, компетентності та зв'язку" [13].

Не менш важливим фактором є стиль викладання. Викладач, який орієнтується на діалог, підтримку, індивідуальний підхід та співпрацю, створює умови для формування внутрішньої навчальної мотивації. Шунк, Пінтрі та Міс у своєму дослідженні зазначають, що «викладачі, які надають зворотний зв'язок, що підтримує віру у власні сили, значно впливають на мотивацію студентів»

До зовнішніх факторів, що сприяють підвищенню мотивації, належать організація навчального процесу, зміст навчальних програм, матеріальна та соціальна підтримка студентів. Важливу роль тут відіграє наявність стипендій, конкурсів, академічної мобільності, можливостей для самореалізації, участі у наукових гуртках, волонтерських проєктах, студентському самоврядуванні тощо. Ці чинники сприяють відчуттю приналежності, значущості та активності в навчальному середовищі.

Студентський психічний та емоційний стан не можна не помітити. Сучасний страх, стрес та емоційне вигорання значно знижують освітню мотивацію. Тому ключовим полем є створення психічно безпечної освіти, де студенти можуть вільно висловлювати свої ідеї, не боючись переконання чи негативної оцінки. За словами Лаворнонова, "надійне ставлення вчителів до студентів є основою для формування стабільних, позитивних мотивацій" [15].

Особлива увага приділяється факторам позитивного досвіду успіху. Студенти, які задоволені своїми досягненнями, частіше висловлюють свої побажання та шукають себе, щоб продовжити навчання. За словами Zinchenko, "простий досвід успіху - це чуйність і інтегрує позитивне ставлення до навчального процесу" [16].

Ще одним важливим фактором є підтримка автономії студентів. Це означає надання вам свободи при виборі тем, робочих місць та індивідуальних навчальних курсів. За даними іноземних досліджень, автономія позитивно корелює з внутрішньою мотивацією та задоволенням навчальним процесом [13].

Висновки до першого розділу

У першому розділі було здійснено комплексний теоретичний аналіз наукового підходу до розуміння мотивації в психологічній науці. Мотивація розглядається як ключовий механізм, що визначає спрямованість, активність та ефективність діяльності людини. Вона виконує роль внутрішнього джерела енергії, яке спонукає особистість до певної поведінки з метою досягнення значущих результатів. У психологічних дослідженнях мотивація аналізується через призму потреб, інтересів, установок, цілей та інших психічних утворень, які визначають внутрішню динаміку особистості.

Значну увагу у теоретичному аналізі приділено вивченню різних підходів до класифікації та типології мотивації. Класичні концепції, запропоновані зарубіжними вченими, зокрема Маслоу, Альдерфером, Макклелландом, Герцбергом, розкривають сутність мотиваційної поведінки через потреби, прагнення до успіху, влади, причетності, а також через вплив гігієнічних факторів та мотиваторів. Ці теорії стали основою для подальших досліджень мотиваційної сфери в освітньому контексті.

Виділено основні види мотивації: внутрішню (вмотивованість діяльністю задля задоволення власних інтересів), зовнішню (зумовлену впливом зовнішніх стимулів — винагород, покарань), позитивну (орієнтацію на досягнення цілей) та негативну (бажання уникнути негативних наслідків). Знання цих видів має практичну цінність для організації ефективного навчального процесу.

У підрозділі 1.2 розглянуто специфіку мотивації у студентському середовищі. Було встановлено, що студентська мотивація є багатокомпонентною системою, що формується під впливом низки внутрішніх і зовнішніх факторів. Зокрема, важливими є індивідуально-психологічні особливості студентів (рівень самооцінки, тривожності, тип темпераменту), соціальне середовище (підтримка сім'ї, друзів,

одногрупників), стиль викладання, зміст навчальних програм, а також матеріальні умови. Ці чинники у поєднанні визначають рівень зацікавленості та залученості студента до навчального процесу.

Особливу увагу приділено проблемам, які знижують мотивацію до навчання: академічній прокрастинації, емоційному вигоранню, відчуттю безперспективності обраної професії, а також відсутності усвідомлених життєвих цілей. Ці проблеми є серйозною перешкодою для ефективного особистісного розвитку студентів і потребують уваги з боку як педагогів, так і психологів.

У підрозділі 1.3 окреслено основні шляхи вдосконалення навчальної мотивації. Було підтверджено, що формування мотивації відбувається на стику особистісних (внутрішніх) і соціально-організаційних (зовнішніх) чинників. До внутрішніх чинників належать, зокрема, значущість навчального матеріалу для майбутньої професії, досвід позитивних результатів, відчуття автономії, розвиток компетентності, формування особистісних цілей. Ці положення базуються на теорії самодетермінації, що підкреслює значення задоволення базових психологічних потреб (автономії, компетентності, зв'язку) для підтримання внутрішньої мотивації.

Зовнішні чинники вдосконалення мотивації включають демократичний стиль викладання, відкритість до діалогу, підтримку студентських ініціатив, наявність можливостей для самореалізації (участь у конкурсах, конференціях, проєктах), а також психологічну безпеку в освітньому середовищі. Важливим є створення умов, за яких студент не боїться помилок, має змогу висловлювати власну думку, отримує конструктивний зворотний зв'язок та бачить реальний сенс у навчанні.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що мотивація студентів є результатом складної взаємодії численних чинників, які мають бути враховані в освітньому процесі. Ефективне формування та підтримка мотивації є запорукою особистісного та професійного становлення студентської молоді. Для досягнення цього необхідно реалізовувати

інтегрований підхід, що поєднує психологічну підтримку, педагогічні стратегії та організаційні ресурси навчального закладу.

РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СФОРМОВАНOSTІ МОТИВАЦІЇ СЕРЕД СТУДЕНТІВ ВИЩІХ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ

2.1 Організація і методи дослідження

Аналіз наукової літератури з проблеми психологічних чинників мотивації до навчання дозволив зробити висновок, що мотивація виступає однією з основних внутрішніх рушійних сил навчальної діяльності. Вона визначає ступінь зацікавленості студента у процесі навчання, рівень його активності, відповідальності, цілеспрямованості, а також суттєво впливає на ефективність засвоєння знань та формування професійних компетенцій. Різні автори підкреслюють, що саме мотивація є тим чинником, який сприяє не лише залученню до навчального процесу, а й підтриманню інтересу до пізнання, формуванню позитивного ставлення до труднощів, підвищенню рівня самодисципліни та внутрішнього контролю.

Особливу увагу в дослідженнях приділяють таким психологічним складовим мотивації, як потреби, установки, інтереси, рівень домагань, самооцінка та здатність до саморегуляції. Також значення мають соціально-психологічні чинники: ставлення до навчання з боку значущих осіб (батьків, викладачів, однолітків), атмосфера у навчальному закладі, підтримка та зворотний зв'язок з боку педагогів, наявність чіткої перспективи майбутньої професійної реалізації.

З метою емпіричної перевірки виявлених теоретичних положень було організовано дослідження, в якому взяли участь 30 студентів віком від 19 до 24 років які були розподілені на дві групи по 15 осіб, що навчаються у різних вищих навчальних закладах України. Гендерний склад вибірки склав 4 дівчат та 11 юнаків. Добір учасників здійснювався добровільно, з урахуванням етичних норм проведення психологічних досліджень, зокрема принципу конфіденційності та інформованої згоди.

Мета дослідження:

Виявлення основних психологічних чинників, що впливають на мотивацію студентів до навчання у вищому навчальному закладі.

Завдання дослідження:

Підібрати валідний та надійний методичний інструментарій для оцінки навчальної мотивації та супутніх психологічних характеристик.

Провести емпіричне дослідження рівня мотивації до навчання серед студентів.

Здійснити інтерпретацію отриманих результатів та сформулювати практичні висновки і рекомендації щодо підвищення рівня мотивації.

Методи дослідження:

У дослідженні були використані наступні психодіагностичні методики:

1. Методика вивчення мотивації навчання у вузі (автор – Ільїна)

Цей інструмент дозволяє визначити структуру мотиваційної сфери студента, виявити домінуючі мотиви навчальної діяльності (пізнавальні, професійні, соціальні, статусні, мотив уникнення покарання тощо), а також оцінити тип мотивації – внутрішню чи зовнішню. Внутрішня мотивація, як правило, пов'язана з бажанням здобути знання заради саморозвитку, тоді як зовнішня – обумовлена зовнішніми стимулами (оцінки, схвалення, уникнення негативних наслідків). Завдяки методиці можна створити мотиваційний профіль студента та побачити, наскільки він залучений до навчального процесу.

2. Тест для визначення потреби у досягненнях (Орлов Ю.М., Шкуркін В.І., Орлова Л.П.)

Цей тест спрямований на виявлення рівня потреби особистості в досягненні успіху. Він дозволяє оцінити, наскільки студент орієнтований на результат, чи має бажання перевершити власні досягнення або досягти вищого статусу в навчальній діяльності. Високий рівень цієї потреби зазвичай корелює з високим рівнем академічної успішності, ініціативністю, готовністю долати труднощі та здатністю до самостійного планування. Студенти з низькою

потребою у досягненнях частіше демонструють пасивність, відсутність цілей та низьку стресостійкість.

3. Тест для визначення потреби у спілкуванні (автори ті ж)

Ця методика дає змогу оцінити соціальну потребу у взаємодії, що має вагоме значення для студентського життя. У контексті навчання, потреба у спілкуванні проявляється у прагненні до участі в групових формах навчання, спільному розв'язанні завдань, обміні думками та залученні до студентських ініціатив. Висока потреба у спілкуванні може сприяти формуванню навчальної мотивації за рахунок відчуття причетності до колективу та взаємної підтримки, а також покращенню психологічного клімату у навчальному середовищі.

4. Тест «Шкала прокрастинації»

Цей інструмент дозволяє виявити наявність та рівень схильності до відкладання виконання важливих завдань. Прокрастинація є поширеним явищем серед студентів і часто пов'язана з низьким рівнем мотивації, тривожністю, невпевненістю у власних силах або недостатньою організованістю. Високі показники за цією шкалою можуть свідчити про проблеми з саморегуляцією, плануванням часу, низьку здатність до зосередження, що в свою чергу негативно впливає на академічні результати.

Усі методики застосовувалися у стандартизованій формі, а студенти заповнювали анкети та опитувальники самостійно в умовах, що забезпечували комфорт, анонімність і добровільну участь. Обробка результатів здійснювалася із використанням кількісних методів аналізу – зокрема, було розраховано середні значення, діапазони варіацій, виявлено домінуючі показники у групі.

2.2 Емпіричне дослідження сформованості мотивації у студентів ВОЗ



Рис.2.1 Результати за методикою вивчення мотивації студентів за Т. Ільїна

Таблиця 2.1

Результати досліджень за методикою вивчення мотивації студентів за Т. Ільїна

Шкала	M ± SD	t-значення	p-значення
Здобуток знань	7,28±3,77	0,27	0,79
Опрацювання професії	6,93±2,40	0,15	0,88
Отримання диплому	7,10±2,38	-0,36	0,72

Результати дослідження, отримані за методикою Т. Ільїної, за шкалою «Здобуток знань» показали середнє значення $7,28 \pm 3,77$. Це свідчить про те, що мотивація студентів до навчання в значній мірі зумовлена потребою у здобутті нових знань та розширенні світогляду. Проте t-значення ($t = 0,27$) та p-значення ($p = 0,79$) вказують на відсутність статистично значущих відмінностей, що свідчить про стабільність цього типу мотивації серед різних підгруп студентів, незалежно від додаткових чинників.

За шкалою «Опрацювання професії» середнє значення становить $6,93 \pm 2,40$, що вказує на орієнтацію студентів на практичне застосування знань у майбутній професійній діяльності. Однак t-значення ($t = 0,15$) при $p = 0,88$ демонструє низький рівень статистичної значущості, що свідчить про стабільність цього показника серед досліджуваних та вказує на можливу недостатню сформованість професійної ідентичності у студентів на поточному етапі навчання.

За шкалою «Отримання диплому» середнє значення склало $7,10 \pm 2,38$, що також є досить високим і свідчить про формальну мотивацію, пов'язану з прагненням отримати документ про вищу освіту як інструмент досягнення професійних або соціальних цілей. При $t = -0,36$ та $p = 0,72$ також не виявлено статистично значущих відмінностей, що підтверджує стабільність цього типу мотивації серед студентів.

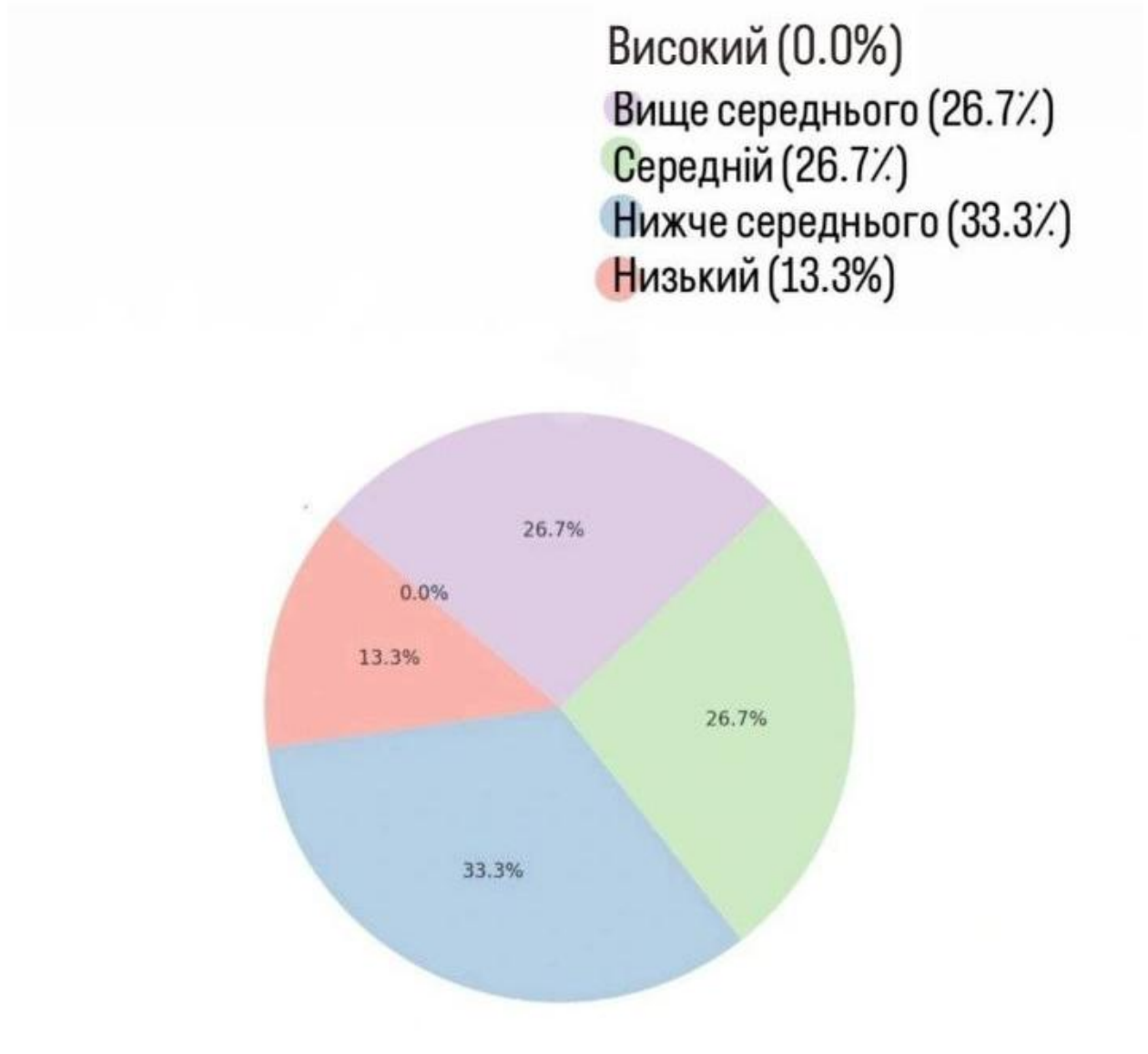


Рис.2.2 Результати за методикою визначення потреби у досягненнях

Таблиця 2.2

Результати досліджень за методикою визначення потреби у досягненнях

Шкала	M ± SD	t-значення	p-значення
Потреби у досягненнях	12,92 ±1,71	-0,15	0,88

Результати дослідження, отримані за тестом на визначення потреби у досягненнях, показали середнє значення $12,93 \pm 1,71$, що відповідає середньому рівню розвитку потреби у досягненнях. Це свідчить про наявність помірної мотивації до досягнення цілей, прагнення до особистих успіхів і самореалізації серед студентів.

Втім, результати одновибіркового t-тесту при гіпотетичному середньому значенні 13 ($t = -0,15$; $p = 0,88$) не виявили статистично значущих відмінностей, що свідчить про стабільність цього рівня мотивації у вибірці та відсутність виражених коливань щодо даного показника

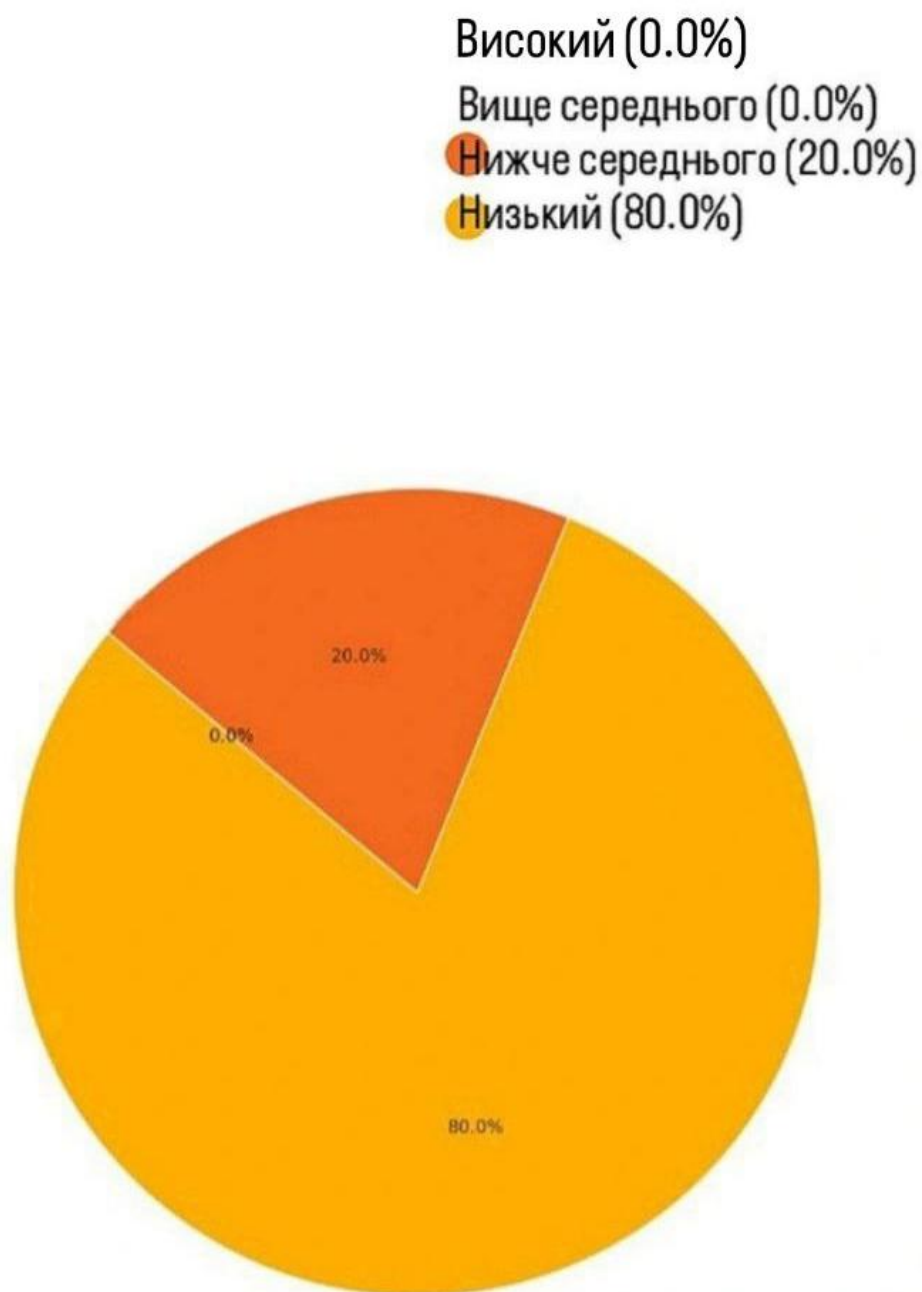


Рис.2.3 Результати за методикою визначення потреби у спілкуванні

Таблиця 2.3

Результати досліджень за методикою визначення потреби у спілкуванні

Шкала	M ± SD	t-значення	p-значення
Потреби у спілкуванні	20,33±3,58	-2,01	0,063

Результати дослідження, отримані за тестом на визначення потреби у спілкуванні, показали середнє значення $20,33 \pm 3,58$, що відповідає низькому рівню розвитку потреби у спілкуванні згідно з інтерпретаційною шкалою. Це свідчить про помірно знижене прагнення до міжособистісних контактів, обмежену потребу в соціальній взаємодії та спілкуванні серед опитаних студентів.

Втім, результати одновибіркового t-тесту при гіпотетичному середньому значенні 24 ($t = -2,01$; $p \approx 0,063$) не виявили статистично значущих відмінностей, оскільки $p > 0,05$. Це свідчить про тенденцію до нижчого рівня потреби у спілкуванні, яка однак не є достовірною з точки зору статистики. Таким чином, можна зробити припущення про знижений рівень соціальної мотивації у вибірці, який потребує додаткового вивчення на ширшій сукупності.

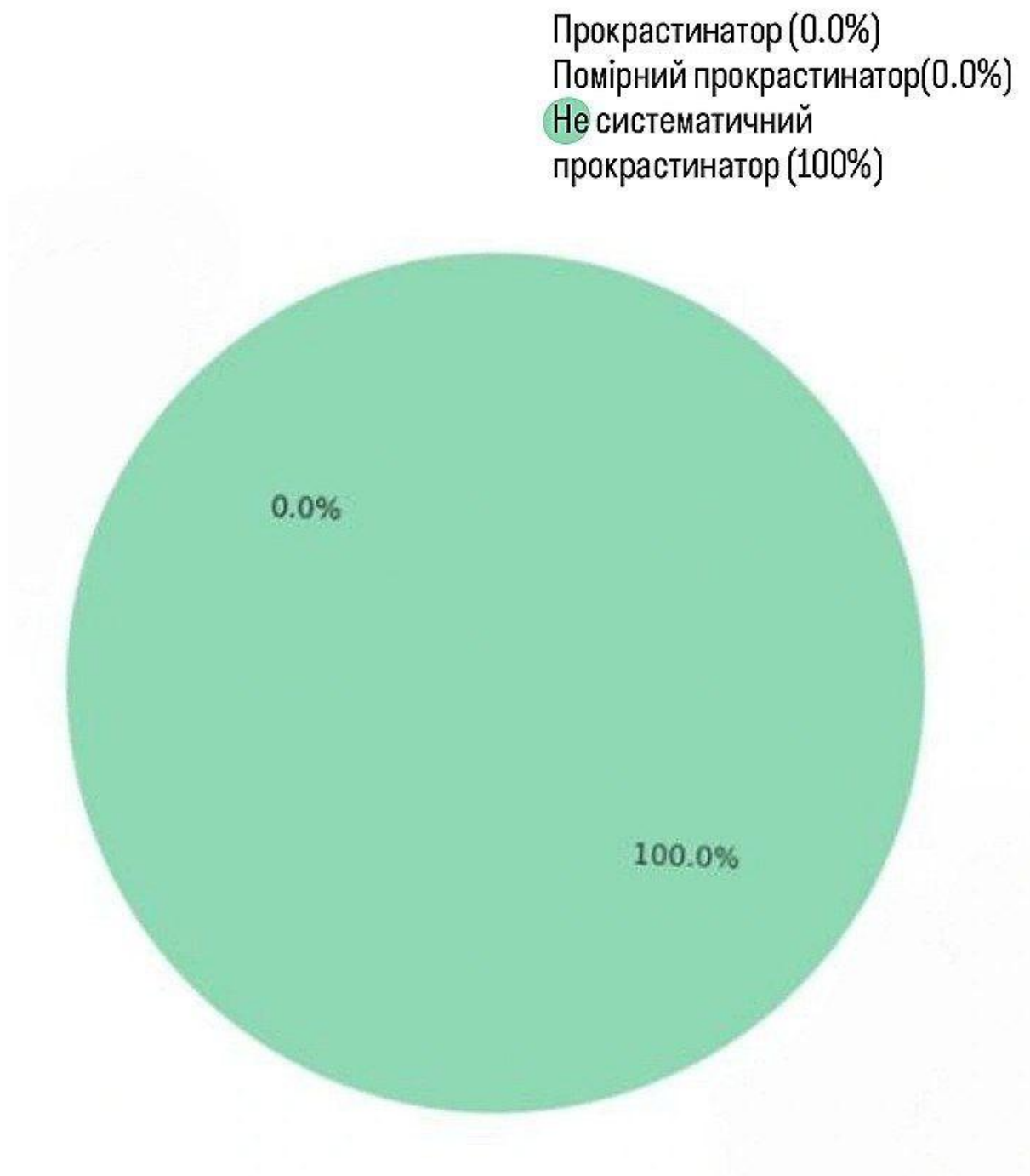


Рис.2.4 Результати за методикою шкала прокрастинації

Таблиця 2.4

Результати досліджень за методикою шкала прокрастинації

Шкала	M ± SD	t-значення	p-значення
Шкала прокрастинації	53,47 ± 5,94	2,26	0,040

Результати дослідження, отримані за тестом на рівень прокрастинації, показали середнє значення $53,47 \pm 5,94$, що відповідає помірному рівню прокрастинації згідно з інтерпретаційною шкалою. Це вказує на наявність у студентів певних труднощів з відкладанням справ, які можуть періодично впливати на ефективність навчальної діяльності та самореалізацію.

Втім, результати одновибіркового t-тесту при гіпотетичному середньому значенні 50 ($t = 2,26$; $p \approx 0,040$) виявили статистично значущі відмінності, оскільки $p < 0,05$. Це свідчить про достовірно вищий рівень прокрастинації серед опитаних студентів у порівнянні з умовно-нормативним значенням, що може вказувати на потребу в психологічному супроводі та розвитку навичок тайм-менеджменту.

2.3. Аналіз прояву мотивації до навчання та академічної успішності студентів.

Мотивація навчальної діяльності є одним із ключових чинників, що визначають ефективність освітнього процесу та рівень академічної успішності студентів. У психологічній науці мотивація розглядається як система внутрішніх і зовнішніх спонукань, які визначають спрямованість, активність і наполегливість особистості у досягненні навчальних цілей. Саме характер мотивації значною мірою впливає на те, як студент організовує свою навчальну діяльність, наскільки глибоко засвоює матеріал та яких результатів досягає.

У контексті навчальної діяльності особливо важливим є розмежування внутрішньої та зовнішньої мотивації. Внутрішня мотивація пов'язана з інтересом до процесу навчання, прагненням до саморозвитку, пізнання нового та отримання задоволення від самого процесу навчання. Студенти з домінуванням внутрішньої мотивації, як правило, демонструють вищий рівень самостійності, відповідальності та стійкості до труднощів. Вони

схильні до глибокого осмислення навчального матеріалу та активної участі в освітньому процесі.

Зовнішня мотивація, у свою чергу, обумовлена впливом зовнішніх факторів, таких як оцінки, соціальне схвалення, матеріальні стимули або уникнення покарання. Хоча вона також може сприяти досягненню високих результатів, проте зазвичай має менш стійкий характер і не завжди забезпечує глибоке засвоєння знань. У деяких випадках домінування зовнішньої мотивації може призводити до формального виконання навчальних завдань без внутрішнього залучення.

Окремо слід виділити явище амотивації, яке характеризується відсутністю інтересу до навчальної діяльності та нерозумінням її значущості. Такий стан негативно впливає на академічну успішність, сприяє зниженню активності студентів, виникненню прокрастинації та загальному зниженню якості навчання.

Академічна успішність є інтегральним показником результативності навчальної діяльності та відображає рівень засвоєння знань, сформованість умінь і навичок, а також здатність до їх практичного застосування. Вона залежить не лише від інтелектуальних здібностей студентів, але й значною мірою від рівня їхньої мотивації. Дослідження у сфері психології освіти свідчать про наявність тісного взаємозв'язку між мотивацією та успішністю: чим вищий рівень внутрішньої мотивації, тим кращі результати демонструють студенти.

З метою більш детального вивчення даного взаємозв'язку було проведено емпіричне дослідження серед студентів. Загальна вибірка становила 30 осіб, серед яких 15 внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та 15 студентів, які не мають статусу ВПО. У кожній із груп було по 4 дівчини та 11 хлопців, що забезпечує відносну однорідність вибірки за гендерною ознакою.

Для визначення рівня мотивації навчальної діяльності використовувалися психодіагностичні методики, спрямовані на виявлення співвідношення внутрішньої та зовнішньої мотивації. Академічна успішність оцінювалася за середнім балом студентів, що дозволило здійснити порівняльний аналіз.

Результати дослідження показали, що більшість студентів демонструють середній рівень мотивації до навчання. При цьому серед студентів, які не мають статусу ВПО, частіше спостерігається домінування внутрішньої мотивації, тоді як у групі ВПО більш вираженою є зовнішня мотивація. Це може бути пов'язано з особливостями життєвих обставин, підвищеним рівнем стресу та необхідністю адаптації до нових умов навчання.

Аналіз академічної успішності показав, що студенти з високим рівнем внутрішньої мотивації мають вищі середні бали, ніж ті, у кого переважає зовнішня мотивація. Водночас студенти з низьким рівнем мотивації демонструють найнижчі показники успішності, що підтверджує важливість мотиваційного чинника у навчальній діяльності.

Кореляційний аналіз дозволив встановити наявність позитивного зв'язку між рівнем внутрішньої мотивації та академічною успішністю. Це означає, що зі зростанням внутрішньої мотивації підвищується і рівень навчальних досягнень студентів. Натомість зв'язок між зовнішньою мотивацією та успішністю виявився менш вираженим.

Отримані результати свідчать про те, що внутрішня мотивація є більш ефективним чинником забезпечення високого рівня академічної успішності. Вона сприяє формуванню стійкого інтересу до навчання, розвитку самостійності та відповідального ставлення до освітнього процесу.

Таким чином, аналіз прояву мотивації до навчання та академічної успішності дозволяє зробити висновок про їх тісний взаємозв'язок. Підвищення рівня внутрішньої мотивації студентів має стати одним із пріоритетних завдань освітнього процесу, оскільки це сприятиме не лише покращенню

академічних результатів, але й загальному розвитку особистості.

Таблиця 2.5

Кореляційний аналіз показників мотивації до навчання та академічної успішності студентів

Показники	1	2	3	4
Внутрішня мотивація	1			
Зовнішня мотивація	0,34	1		
Амотивація	-0,41	-0,28	1	
Академічна успішність	0,58	0,29	-0,52	1

$p \leq 0,05$

$p \leq 0,01$

Висновки до другого розділу

Проведене дослідження дало змогу комплексно проаналізувати особливості мотиваційної сфери студентської молоді, виявити її сильні сторони та зони потенційного розвитку. Емпіричні результати засвідчили, що основними чинниками, які стимулюють студентів до навчальної діяльності, є прагнення до здобуття нових знань (середнє значення $7,28 \pm 3,77$) та орієнтація на отримання диплому ($7,10 \pm 2,38$). Це свідчить про високу пізнавальну мотивацію та формальну настанову на досягнення результатів, що відповідають соціальним очікуванням. При цьому, статистична стабільність цих показників у різних підгрупах вказує на відносну однорідність студентського середовища у цих аспектах.

Разом з тим, мотивація, пов'язана з опрацюванням професії ($6,93 \pm 2,40$), має середній рівень вираженості, що може свідчити про ще не до кінця сформовану професійну ідентичність. Студенти здебільшого ще перебувають у процесі професійного самовизначення, і потребують підтримки в усвідомленні свого майбутнього професійного шляху.

Показник потреби у досягненнях ($12,93 \pm 1,71$) вказує на помірну внутрішню мотивацію до самореалізації, але також демонструє відсутність статистично значущих відхилень, що дозволяє припустити загальну стабільність цього мотиваційного компонента в межах вибірки. Водночас, рівень потреби у спілкуванні ($20,33 \pm 3,58$) є нижчим за гіпотетичну норму, що сигналізує про знижену соціальну активність студентів та можливі труднощі у сфері міжособистісної взаємодії. Цей аспект потребує окремої уваги, оскільки комунікативні навички мають важливе значення як для навчання, так і для подальшої професійної діяльності.

Найбільш тривожним результатом є достовірно вищий рівень прокрастинації ($53,47 \pm 5,94$), що статистично відрізняється від умовно-нормативного значення. Це свідчить про наявність у студентів труднощів з організацією часу, самодисципліною та ефективним плануванням

навчального процесу. У майбутньому така тенденція може стати серйозною перешкодою на шляху досягнення особистих та професійних цілей.

Отже, результати дослідження підкреслюють необхідність системної роботи з оптимізації мотиваційної структури студентів. Доцільно впроваджувати комплексні психолого-педагогічні програми, що поєднують розвиток внутрішньої мотивації, формування професійної ідентичності, тренінги комунікативних навичок та навчання ефективному тайм-менеджменту. Це сприятиме не лише підвищенню академічної успішності, а й гармонійному особистісному зростанню та професійному становленню студентської молоді.

РОТДІЛ 3 ПСИХОЛОГІЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО МОТИВАЦІЇ У СТУДЕНТІВ.

3.1. Теоретико-методологічні засади формування мотивації навчальної діяльності студентів

Результати проведеного емпіричного дослідження дозволяють сформулювати комплекс психолого-педагогічних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію мотиваційної сфери студентської молоді, розвиток внутрішньої навчальної мотивації, професійної ідентичності та підвищення ефективності навчальної діяльності. Мотивація навчальної діяльності розглядається як складна багаторівнева психологічна система, що включає пізнавальні потреби, професійні орієнтації, соціальні установки, емоційні переживання та механізми саморегуляції поведінки. Вона формується під впливом як внутрішніх особистісних факторів, так і зовнішніх умов освітнього середовища.

У сучасній психологічній науці мотивація інтерпретується як система внутрішніх і зовнішніх детермінант, що визначають активність, спрямованість та стійкість поведінки особистості. У контексті навчальної діяльності особливого значення набуває внутрішня мотивація, яка ґрунтується на інтересі до процесу пізнання, задоволенні від виконання завдань та прагненні до особистісного і професійного розвитку. Саме внутрішня мотивація забезпечує довготривалу навчальну активність та високу якість засвоєння знань.

Відповідно до теорії самодетермінації Десі та Раяна, ефективна мотивація формується за умови задоволення трьох базових психологічних потреб. Потреба в автономії передбачає відчуття свободи вибору та контролю над власною діяльністю. Потреба в компетентності відображає усвідомлення власної ефективності та здатності досягати результатів. Потреба у соціальній залученості пов'язана з відчуттям прийняття,

підтримки та належності до групи. Порушення або недостатнє задоволення цих потреб призводить до зниження внутрішньої мотивації та переходу до зовнішньо зумовленої або формальної навчальної активності.

Важливо зазначити, що навчальна мотивація не є статичною характеристикою. Вона змінюється залежно від навчального контексту, педагогічних підходів, рівня складності завдань та індивідуально-психологічних особливостей студентів. Саме тому запропоновані рекомендації спрямовані не лише на підвищення академічної успішності, а й на формування стійкої мотиваційної структури особистості, здатної забезпечити ефективну самореалізацію в освітньому та професійному середовищі.

Далі доцільно конкретизувати, яким чином отримані результати емпіричного дослідження можуть бути інтегровані в практику освітнього процесу та психологічного супроводу студентів. Адже сама по собі діагностика мотиваційної сфери, навіть якщо вона є достатньо глибокою та структурованою, не має практичної цінності без подальшого впровадження корекційно-розвивальних і профілактичних заходів. Саме тому важливим є формування системного підходу, який поєднує діяльність викладачів, практичних психологів закладів вищої освіти та самих студентів як активних учасників освітнього процесу.

Одним із ключових напрямів удосконалення мотиваційної сфери студентської молоді є створення освітнього середовища, яке підтримує внутрішню мотивацію. Це передбачає не лише зміну методів викладання, а й переосмислення загальної педагогічної взаємодії. Студент має сприйматися не як пасивний отримувач інформації, а як рівноправний суб'єкт навчальної діяльності, здатний до самостійного вибору, критичного мислення та рефлексії. Такий підхід дозволяє підвищити рівень залученості до навчального процесу та формує відчуття особистої значущості власної освітньої траєкторії.

Важливою складовою мотиваційного розвитку є використання інтерактивних методів навчання. До них належать групові дискусії, кейс-методи, проєктна діяльність, тренінгові форми роботи, моделювання професійних ситуацій. Застосування таких методів сприяє не лише засвоєнню знань, а й формуванню практичних навичок, розвитку комунікативної компетентності та здатності до співпраці. Окрім того, інтерактивні методи дозволяють студентам відчувати реальний зв'язок між теоретичними знаннями та майбутньою професійною діяльністю, що є важливим чинником посилення внутрішньої мотивації.

Окрему увагу слід приділити розвитку професійної ідентичності студентів. Професійна ідентичність формується поступово і включає усвідомлення себе як майбутнього фахівця, прийняття професійних цінностей та норм, а також формування позитивного ставлення до обраної професії. У цьому контексті доцільним є впровадження заходів, спрямованих на раннє залучення студентів до професійної діяльності: проходження практик, стажувань, участь у професійних заходах, зустрічі з практиками та експертами галузі. Такий досвід сприяє зменшенню невизначеності щодо майбутньої професійної реалізації та підвищує рівень мотиваційної стійкості.

Не менш значущим є розвиток навичок саморегуляції навчальної діяльності. Саморегуляція включає вміння ставити цілі, планувати власну діяльність, контролювати процес її виконання та оцінювати результати. Студенти, які володіють розвиненими навичками саморегуляції, демонструють вищий рівень навчальної успішності та більш стабільну мотивацію. Для розвитку цих навичок доцільно використовувати техніки тайм-менеджменту, рефлексивні щоденники, індивідуальне планування навчальних завдань, а також регулярне обговорення навчальних досягнень із викладачами або наставниками.

Особливе місце у формуванні мотиваційної сфери займає емоційний компонент навчальної діяльності. Позитивні емоції, пов'язані з процесом навчання, значно підвищують його ефективність, тоді як тривожність, страх

помилки або надмірний контроль можуть призводити до зниження внутрішньої мотивації. У зв'язку з цим важливо створювати психологічно безпечне освітнє середовище, в якому студент не боїться висловлювати власну думку, помилятися та навчатися через досвід. Викладач у такому середовищі виконує не лише функцію транслятора знань, а й роль наставника та фасилітатора навчального процесу.

Значну роль у підвищенні мотивації відіграє зворотний зв'язок. Якісний зворотний зв'язок має бути своєчасним, конкретним та конструктивним. Він повинен не лише оцінювати результат, а й допомагати студенту зрозуміти, як його покращити. Важливо уникати суто формальної або каральної оцінки, оскільки вона може знижувати навчальну мотивацію та формувати страх перед помилками. Натомість доцільно застосовувати підтримувальну модель оцінювання, яка акцентує увагу на прогресі студента та його індивідуальному розвитку.

Окремо слід розглянути роль групової динаміки у формуванні мотивації. Студентська група є важливим соціальним середовищем, яке може як підсилювати, так і послаблювати навчальну мотивацію. Позитивний психологічний клімат у групі, взаємна підтримка, співпраця та відсутність деструктивної конкуренції сприяють підвищенню рівня залученості до навчання. У цьому контексті доцільним є проведення тренінгів командоутворення, розвитку комунікативних навичок та вирішення конфліктних ситуацій.

Важливо також враховувати індивідуально-психологічні особливості студентів. Рівень мотивації може суттєво відрізнятися залежно від темпераменту, рівня тривожності, самооцінки, життєвого досвіду та попередньої навчальної підготовки. Тому ефективний педагогічний підхід має бути диференційованим. Це означає, що однакові методи не можуть бути однаково ефективними для всіх студентів, і викладач повинен мати можливість адаптувати навчальний процес відповідно до потреб конкретної групи або навіть окремого студента.

Окремим напрямом роботи є психологічна підтримка студентів, які демонструють низький рівень навчальної мотивації. Така підтримка може здійснюватися у формі індивідуальних консультацій, мотиваційних тренінгів, групової психокорекційної роботи. Основною метою є не лише підвищення навчальної активності, а й подолання внутрішніх бар'єрів, таких як страх невдачі, невпевненість у власних силах або відсутність чітких професійних цілей.

Варто також звернути увагу на роль цифрового освітнього середовища. Сучасні студенти активно взаємодіють із цифровими технологіями, тому їх інтеграція в навчальний процес може стати додатковим мотиваційним чинником. Використання онлайн-платформ, інтерактивних ресурсів, освітніх додатків та гейміфікованих елементів навчання сприяє підвищенню інтересу до навчального матеріалу та активізує пізнавальну діяльність.

Разом із тим, важливо зберігати баланс між цифровими інструментами та традиційними методами навчання, оскільки надмірна технологізація без належного педагогічного супроводу може призводити до поверхневого засвоєння знань. Тому ключовим є не сам інструмент, а спосіб його інтеграції в освітній процес.

Підсумовуючи, слід зазначити, що формування та розвиток навчальної мотивації студентів є складним і багатофакторним процесом, який потребує системного підходу. Ефективність цього процесу залежить від взаємодії багатьох чинників: педагогічних, психологічних, соціальних та організаційних. Реалізація запропонованих рекомендацій дозволяє не лише підвищити рівень навчальної успішності студентів, а й сприяє їхньому особистісному становленню, розвитку професійної ідентичності та готовності до майбутньої професійної діяльності.

Таким чином, мотиваційна сфера студентської молоді є динамічною системою, яка потребує постійної підтримки та розвитку. Її оптимізація можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує індивідуальну

роботу зі студентами, вдосконалення педагогічних стратегій та створення сприятливого освітнього середовища, орієнтованого на розвиток особистості.

3.2. Розвиток навчально-пізнавальної та досягненої мотивації студентів

Емпіричні дані свідчать про відносно високий рівень орієнтації студентів на здобуття знань, що є позитивним показником сформованості пізнавальної мотивації. Водночас наявність ситуативного інтересу не завжди гарантує стійку навчальну активність, тому важливим завданням є трансформація зовнішньо стимульованого інтересу у внутрішньо мотивовану пізнавальну діяльність.

Пізнавальна мотивація виступає центральним компонентом навчального процесу, оскільки визначає глибину опрацювання навчального матеріалу, рівень аналітичного мислення та здатність до самостійного здобуття знань. З позиції когнітивної психології, ефективність навчання безпосередньо залежить від ступеня залученості студента у процес активного осмислення інформації, а не її пасивного засвоєння.

У цьому контексті доцільним є впровадження сучасних інтерактивних методів навчання, які стимулюють активну пізнавальну діяльність студентів. Зокрема, ефективними є проблемне навчання, що передбачає самостійне вирішення навчальних задач; кейс-методи, які моделюють реальні професійні ситуації; проєктна діяльність, що формує навички довготривалої самостійної роботи; а також дискусійні форми навчання, які сприяють розвитку критичного мислення та аргументації власної позиції. Використання таких методів сприяє переходу від репродуктивного навчання до творчо-пошукового, що значно підвищує рівень внутрішньої мотивації студентів.

Окрему увагу слід приділити мотивації досягнення, яка, згідно з теорією Хекхаузена, визначається як прагнення особистості досягати успіху, ставити складні цілі та оцінювати результати власної діяльності. Вона

формується у процесі соціального навчання та індивідуального досвіду успіхів і невдач.

Отримані результати дослідження свідчать про помірний рівень мотивації досягнення у студентів, що вказує на наявність потенціалу для її розвитку. Підвищення цього показника можливе через систематичне створення умов для переживання успіху, що підсилює впевненість у власних силах та формує позитивне ставлення до навчальної діяльності.

До ефективних механізмів розвитку мотивації досягнення належать постановка чітких і реалістичних навчальних цілей із поступовим ускладненням завдань, використання регулярного зворотного зв'язку для корекції навчальної діяльності, залучення студентів до участі у конкурсах, олімпіадах та наукових заходах, а також формування навичок самоконтролю та самооцінки результатів власної діяльності. Важливим компонентом є розвиток рефлексії, яка дозволяє студентам усвідомлювати власний прогрес і коригувати навчальну поведінку відповідно до поставлених цілей. Важливим доповненням до розуміння мотиваційної сфери студентів є врахування ролі соціально-психологічних чинників, які безпосередньо впливають на формування стійкої навчальної мотивації. Зокрема, значущим є освітнє середовище, в якому відбувається навчання, стиль педагогічної взаємодії викладача зі студентами, а також загальний психологічний клімат у студентській групі. Дослідження показують, що навіть за наявності високого рівня пізнавальної мотивації, її ефективна реалізація можлива лише за умов підтримувального та конструктивного освітнього середовища.

У цьому контексті викладач виступає не лише як транслятор знань, а як організатор навчальної діяльності, який формує мотиваційне поле студентів. Авторитарний стиль взаємодії, надмірний контроль або орієнтація виключно на оцінювання можуть знижувати внутрішню мотивацію, тоді як партнерська модель навчання, навпаки, сприяє розвитку автономності, відповідальності та внутрішнього інтересу до навчання. Таким чином, педагогічна підтримка є важливим механізмом переходу від зовнішньої мотивації до внутрішньої.

Окремо слід звернути увагу на роль групової динаміки у студентському середовищі. Студентська група часто виступає значущим референтним середовищем, яке формує норми ставлення до навчання, визначає рівень залученості та активності кожного її члена. У групах із високим рівнем академічної активності спостерігається ефект соціального підкріплення, коли прагнення відповідати загальним стандартам сприяє підвищенню індивідуальної мотивації. Натомість у середовищі з низькими навчальними очікуваннями можливе зниження індивідуальних зусиль навіть у мотивованих студентів.

Не менш важливим фактором є самооцінка студентів, яка тісно пов'язана з їхньою навчальною мотивацією. Адекватна самооцінка сприяє постановці реалістичних цілей, формуванню впевненості у власних силах та готовності долати труднощі. Занижена самооцінка може призводити до уникання складних завдань, страху невдачі та зниження навчальної активності, тоді як завищена — до недооцінки складності навчального процесу і, як наслідок, до зниження систематичності роботи. Отже, формування адекватної самооцінки є важливою складовою розвитку мотиваційної сфери.

У межах досліджуваної проблематики також доцільно розглянути феномен навчальної саморегуляції, який включає здатність студента планувати власну діяльність, контролювати її виконання та оцінювати отримані результати. Саморегуляція виступає ключовим механізмом підтримання мотивації в довготривалому навчальному процесі. Студенти з розвиненими навичками саморегуляції більш стійкі до навчальних труднощів, краще організовують свій час і демонструють вищий рівень академічної успішності.

Розвиток саморегуляції безпосередньо пов'язаний із формуванням внутрішньої мотивації, оскільки саме внутрішньо мотивована діяльність передбачає усвідомлене управління власними навчальними діями. У цьому

контексті важливим є навчання студентів технік тайм-менеджменту, постановки цілей за принципом SMART, а також рефлексивних практик, що дозволяють аналізувати власний навчальний прогрес.

Слід також зазначити, що мотивація студентів не є статичною характеристикою, а змінюється під впливом навчального навантаження, життєвих обставин, професійних очікувань та емоційного стану. У періоди підвищеного стресу або академічного перевантаження навіть внутрішньо мотивовані студенти можуть демонструвати зниження навчальної активності. Саме тому важливим є забезпечення психологічної підтримки студентів, розвиток навичок стресостійкості та емоційної саморегуляції.

Додатковим аспектом, який впливає на мотиваційну сферу, є усвідомлення студентами професійної перспективи. Чітке розуміння зв'язку між навчальною діяльністю та майбутньою професійною реалізацією значно підсилює внутрішню мотивацію. Якщо студент бачить практичну цінність знань і розуміє, як вони будуть застосовані у майбутній професії, рівень його залученості до навчального процесу зростає. У протилежному випадку можливе формування формального ставлення до навчання.

У цьому контексті важливу роль відіграє профорієнтаційна робота у закладах вищої освіти, яка повинна не обмежуватися лише вибором спеціальності, а включати формування професійної ідентичності студента. Розвиток професійної ідентичності сприяє інтеграції навчальної діяльності в систему життєвих цінностей особистості та підвищує її внутрішню значущість.

Необхідно також підкреслити значення емоційного компоненту навчальної мотивації. Емоції виступають своєрідним «енергетичним ресурсом» навчальної діяльності. Позитивні емоції, пов'язані з успіхом, інтересом або задоволенням від процесу навчання, підсилюють мотивацію, тоді як негативні емоції можуть її пригнічувати. Важливою педагогічною задачею є створення умов, за яких навчальний процес викликає у студентів позитивний емоційний відгук.

Узагальнюючи результати теоретичного аналізу та емпіричних спостережень, можна зазначити, що мотиваційна сфера студентів є багатокомпонентною системою, яка включає пізнавальну мотивацію, мотивацію досягнення, професійну мотивацію, а також соціальні та емоційні чинники. Їх взаємодія визначає загальну ефективність навчальної діяльності та рівень академічної успішності.

З огляду на це, оптимізація навчальної мотивації повинна здійснюватися комплексно, з урахуванням як індивідуально-психологічних особливостей студентів, так і організаційно-педагогічних умов освітнього процесу. Лише системний підхід дозволяє забезпечити стійкий розвиток внутрішньої мотивації та сформувати у студентів готовність до безперервного навчання протягом усього життя.

Особливої уваги потребує формування у студентів установки на саморозвиток, яка передбачає усвідомлене прагнення до постійного вдосконалення власних знань, умінь і особистісних якостей. У сучасних умовах швидких соціальних та професійних змін саме ця установка стає ключовим чинником успішної професійної реалізації.

3.3. Формування професійної ідентичності та соціальної мотивації студентів

Отримані результати свідчать про середній рівень сформованості професійної мотивації, що може вказувати на недостатню визначеність професійної ідентичності у частини студентів. Професійна ідентичність є ключовим компонентом особистісного розвитку у студентському віці, оскільки визначає усвідомлення себе як майбутнього фахівця та формує внутрішню готовність до професійної діяльності.

Згідно з концепцією Еріксона, юнацький період є критичним етапом формування ідентичності, і саме в цей час відбувається інтеграція уявлень

про себе в різних соціальних ролях, включно з професійною. Невизначеність у професійному самовизначенні може призводити до зниження мотивації навчання, втрати інтересу до майбутньої професії та формування формального ставлення до освітнього процесу.

У зв'язку з цим важливим є створення умов для практичного занурення студентів у професійну діяльність. Це включає участь у професійних стажуваннях, відвідування майстер-класів від практикуючих фахівців, аналіз реальних професійних кейсів, залучення до практичних проєктів, а також розвиток системи дуальної освіти. Такі форми роботи сприяють формуванню реалістичного уявлення про професію, зменшують розрив між теоретичною підготовкою та практичною діяльністю і підвищують рівень усвідомленості професійного вибору.

Окремим важливим аспектом є соціальна мотивація та потреба у спілкуванні. Отримані дані свідчать про її знижений рівень, що може негативно впливати на ефективність групової взаємодії та загальну навчальну результативність. Згідно з теорією соціального навчання Бандури, поведінка особистості значною мірою формується через спостереження, моделювання та взаємодію з іншими людьми, що підкреслює важливість соціального контексту навчання.

Розвиток соціальної мотивації доцільно забезпечувати через організацію групових навчальних проєктів, участь у студентських організаціях та самоврядуванні, впровадження тренінгів комунікативної компетентності, використання рольових і командних форм роботи, а також створення підтримуючого та психологічно безпечного освітнього середовища. Такі умови сприяють формуванню довіри, зниженню рівня соціальної тривожності та розвитку ефективних навичок міжособистісної взаємодії. Додатково слід зазначити, що формування професійної ідентичності не є одноразовим процесом, а виступає динамічною системою, яка змінюється під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх чинників. До внутрішніх чинників належать особистісні цінності, рівень самооцінки,

мотиваційна спрямованість, інтереси та очікування щодо майбутньої професії. Зовнішні чинники включають якість освітнього середовища, стиль викладання, соціально-економічні умови, вплив референтних груп та можливості професійної реалізації.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання невідповідності між очікуваннями студентів щодо професії та реальним змістом навчальної та майбутньої професійної діяльності. Така невідповідність може призводити до явища професійного розчарування ще на етапі навчання, що негативно впливає на мотиваційну сферу та знижує рівень залученості до освітнього процесу. У зв'язку з цим важливим є формування реалістичного професійного образу ще на ранніх етапах навчання.

Окрему роль у формуванні професійної ідентичності відіграє рефлексія як здатність особистості усвідомлювати власні дії, мотиви та результати діяльності. Розвиток рефлексивних навичок у студентів дозволяє їм краще розуміти власні професійні інтереси, оцінювати відповідність обраної спеціальності власним очікуванням, а також коригувати навчальну поведінку відповідно до довгострокових цілей. Ефективними засобами розвитку рефлексії є ведення професійних щоденників, аналіз навчальних досягнень, участь у супервізійних групах та обговорення професійних ситуацій.

Важливим компонентом у структурі соціальної мотивації є потреба у належності до групи та відчуття соціальної підтримки. Студентське середовище виступає не лише освітнім простором, але й значущим соціальним середовищем, у якому формуються міжособистісні зв'язки, цінності та норми поведінки. Низький рівень соціальної інтеграції може призводити до відчуження, зниження навчальної активності та формування пасивної позиції щодо освітнього процесу.

З позицій гуманістичної психології (К. Роджерс, А. Маслоу), потреба у прийнятті та підтримці є базовою умовою особистісного розвитку. В освітньому контексті це означає необхідність створення атмосфери довіри, відкритості та безумовного прийняття студента як особистості. Викладач у

такій системі виступає не лише джерелом знань, але й фасилітатором розвитку, який сприяє розкриттю потенціалу студентів.

Додатково слід звернути увагу на роль групової динаміки у формуванні соціальної мотивації. В умовах ефективно організованої навчальної групи відбувається взаємне підкріплення навчальної активності, обмін досвідом та формування колективної відповідальності за результати діяльності. Водночас за наявності конфліктів, конкуренції або низького рівня згуртованості групи може спостерігатися зниження мотивації та уникнення активної участі в навчальному процесі.

З огляду на це доцільним є впровадження технологій кооперативного навчання, які передбачають роботу студентів у малих групах з розподілом ролей та спільною відповідальністю за результат. Такі підходи не лише підвищують академічну успішність, але й сприяють розвитку соціальних навичок, таких як комунікація, співпраця, емпатія та вміння вирішувати конфлікти.

У контексті розвитку професійної ідентичності важливе значення має також взаємодія з представниками професійної спільноти. Зустрічі з практикуючими фахівцями, участь у професійних конференціях, семінарах та воркшопах дозволяють студентам сформувати більш чітке уявлення про вимоги професії, її соціальну значущість та перспективи кар'єрного розвитку. Крім того, такі форми взаємодії сприяють формуванню професійних цінностей та етичних орієнтирів.

Не менш важливим є використання методів активного навчання, таких як кейс-метод, проблемне навчання та проєктна діяльність. Вони дозволяють моделювати реальні професійні ситуації, що сприяє розвитку критичного мислення, самостійності у прийнятті рішень та формуванню відповідальності за результати власної діяльності. Саме через включення у практичні завдання відбувається поступова інтеграція теоретичних знань у структуру професійної компетентності.

Окрему увагу слід приділити психологічному супроводу студентів у процесі їх професійного становлення. Служби психологічної підтримки в закладах вищої освіти можуть відігравати ключову роль у подоланні криз професійного самовизначення, підвищенні рівня мотивації та розвитку особистісних ресурсів. Індивідуальні консультації, тренінги особистісного росту та профорієнтаційні програми є ефективними інструментами підтримки студентів.

Також варто зазначити, що цифровізація освітнього процесу відкриває нові можливості для розвитку професійної ідентичності та соціальної мотивації. Використання онлайн-платформ, віртуальних симуляцій, дистанційних проєктів та інтерактивних курсів дозволяє розширити доступ до професійного контенту та підвищити рівень залученості студентів. Водночас важливо забезпечити баланс між цифровими та реальними формами взаємодії для збереження повноцінного соціального досвіду.

Таким чином, аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що формування професійної ідентичності та соціальної мотивації є багатофакторним процесом, який потребує системного підходу. Ефективна реалізація цього процесу можлива лише за умови комплексної взаємодії психологічних, педагогічних та організаційних чинників.

Узагальнюючи, можна підкреслити, що підвищення рівня професійної ідентичності студентів сприятиме не лише покращенню їх навчальної успішності, але й формуванню конкурентоспроможних фахівців, здатних до саморозвитку, адаптації до змін та ефективної професійної діяльності в умовах сучасного суспільства. Водночас розвиток соціальної мотивації є необхідною умовою гармонійного особистісного становлення та забезпечення психологічного благополуччя студентської молоді.

Висновки до третього розділу

У результаті теоретичного аналізу та узагальнення отриманих емпіричних даних було сформульовано комплекс психологічних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію мотиваційної сфери студентів, підвищення ефективності їхньої навчальної діяльності та розвиток стійкої внутрішньої мотивації. Встановлено, що мотивація навчальної діяльності є складною багаторівневою психологічною системою, яка включає пізнавальні потреби, професійні орієнтації, соціальні установки, емоційно-вольові компоненти та механізми саморегуляції поведінки.

Було визначено, що провідну роль у забезпеченні успішності навчання відіграє внутрішня мотивація, яка формується за умови задоволення базових психологічних потреб особистості, а саме автономії, компетентності та соціальної залученості. У випадку недостатнього розвитку цих компонентів відбувається переорієнтація на зовнішню або формальну мотивацію, що знижує стійкість навчальної активності, погіршує якість засвоєння знань та зменшує загальну залученість студентів у навчальний процес.

Аналіз результатів емпіричного дослідження дозволив встановити, що пізнавальна мотивація студентів загалом є сформованою, однак переважно має ситуативний характер. Це означає, що інтерес до навчання потребує подальшого розвитку та стабілізації шляхом переходу до внутрішньо мотивованої навчальної діяльності. Ефективними засобами такого розвитку є впровадження інтерактивних та активних методів навчання, які передбачають залучення студентів до самостійного осмислення, аналізу та застосування знань.

Зокрема, проблемне навчання сприяє розвитку критичного мислення та вміння самостійно знаходити рішення навчальних задач. Кейс-методи дозволяють моделювати реальні професійні ситуації та формувати практичне мислення. Проектна діяльність забезпечує розвиток навичок довготривалого планування та відповідальності за результат. Дискусійні форми роботи

стимулюють аргументацію власної позиції та розвиток аналітичних здібностей. У сукупності ці методи забезпечують перехід від пасивного засвоєння інформації до активного її конструювання, що суттєво підвищує рівень внутрішньої мотивації студентів.

Окремо було проаналізовано мотивацію досягнення, яка є важливою складовою загальної мотиваційної структури особистості. Вона визначається як прагнення індивіда до досягнення успіху, постановки складних, але досяжних цілей та оцінки результатів власної діяльності. Отримані результати свідчать про її помірний рівень у студентів, що вказує на наявність потенціалу для подальшого розвитку.

Підвищення мотивації досягнення можливе за умови систематичного створення ситуацій успіху, які формують позитивне ставлення до навчальної діяльності та підвищують впевненість у власних можливостях. Важливе значення має також постановка чітких, структурованих та реалістичних навчальних цілей, що поступово ускладнюються відповідно до рівня підготовки студентів. Регулярний зворотний зв'язок від викладача сприяє корекції навчальної поведінки та підвищенню усвідомленості результатів власної діяльності. Крім того, залучення студентів до наукових конференцій, олімпіад, конкурсів та інших форм академічної активності сприяє зміцненню орієнтації на досягнення та саморозвиток.

Важливим компонентом є розвиток рефлексивних здібностей, які дозволяють студентам аналізувати власні досягнення, оцінювати труднощі та усвідомлювати індивідуальний прогрес у навчанні. Рефлексія виступає механізмом саморегуляції, що забезпечує корекцію навчальної поведінки та підвищує ефективність засвоєння знань.

Результати дослідження також вказують на недостатній рівень сформованості професійної ідентичності у частини студентів. Це може бути пов'язано з недостатньою практичною орієнтацією навчального процесу та слабким зв'язком між теоретичною підготовкою і реальними вимогами майбутньої професійної діяльності. У контексті теорії Еріксона зазначено, що

юнацький вік є критичним періодом формування ідентичності, тому невизначеність у професійній сфері може негативно впливати на мотиваційну структуру особистості.

У зв'язку з цим важливим є розширення практичної складової навчання через стажування, участь у майстер-класах, зустрічі з практикуючими фахівцями, аналіз реальних професійних ситуацій та впровадження елементів дуальної освіти. Такі заходи дозволяють студентам краще усвідомити специфіку майбутньої професії, сформувати реалістичні професійні очікування та зміцнити внутрішню мотивацію до навчання.

Окремо встановлено, що знижений рівень соціальної мотивації та потреби у спілкуванні може негативно впливати на ефективність навчальної діяльності, особливо у контексті групової роботи. Відповідно до теорії соціального навчання Бандури, значна частина поведінкових моделей формується через спостереження, взаємодію та наслідування соціальних моделей, що підкреслює важливість комунікативного середовища у процесі навчання.

Розвиток соціальної мотивації передбачає активне залучення студентів до групових навчальних проєктів, тренінгів комунікативної компетентності, студентського самоврядування та інших форм колективної діяльності. Важливим є також створення психологічно безпечного та підтримуючого освітнього середовища, яке сприяє формуванню довіри, зниженню рівня соціальної тривожності та розвитку навичок ефективної міжособистісної взаємодії.

Таким чином, результати проведеного дослідження дозволили комплексно визначити основні напрями психологічної роботи зі студентами, які охоплюють розвиток пізнавальної та досягненої мотивації, формування професійної ідентичності, підвищення соціальної активності та розвиток навичок саморегуляції навчальної діяльності. Реалізація запропонованих рекомендацій сприятиме підвищенню ефективності освітнього процесу,

формуванню внутрішньо мотивованої особистості та забезпеченню гармонійного професійного становлення студентської молоді.

ВИСНОВКИ

Проведене теоретико-емпіричне дослідження мотивації до навчальної діяльності у студентському середовищі дозволило здійснити всебічний аналіз цього складного психолого-педагогічного феномену, а також окреслити шляхи оптимізації мотиваційної сфери сучасної студентської молоді. На основі вивчення наукової літератури було встановлено, що мотивація виступає одним із провідних чинників, який визначає рівень залученості особистості у навчальний процес, її готовність до саморозвитку, самореалізації та професійного становлення.

У першому розділі дипломної роботи було здійснено ґрунтовний теоретичний аналіз поняття мотивації, класифікації її видів та чинників впливу. Було з'ясовано, що мотивація до навчання має багаторівневу структуру, формується під впливом як внутрішніх (особистісних), так і зовнішніх (соціальних, педагогічних) чинників. Особливу увагу приділено теорії самодетермінації, яка підкреслює важливість задоволення базових психологічних потреб – автономії, компетентності та соціальної залученості – для підтримання сталого рівня внутрішньої мотивації. Було також проаналізовано проблеми, які знижують рівень навчальної мотивації, зокрема прокрастинацію, емоційне вигорання, відсутність чітких життєвих цілей та професійної ідентичності.

У другому розділі проведено емпіричне дослідження мотиваційної сфери студентів, результати якого засвідчили, що найбільш вираженими мотивами є пізнавальна мотивація та прагнення до отримання диплому. Це свідчить про достатньо високу усвідомленість щодо важливості навчання, проте одночасно вказує на домінування формальних настанов у частини студентів. Виявлено середній рівень мотивації, пов'язаної з професійною реалізацією, що може свідчити про ще не завершене формування професійної ідентичності. Знижені показники потреби у спілкуванні свідчать про наявні труднощі в соціальній взаємодії, а високий рівень прокрастинації — про

проблеми в організації навчальної діяльності, самоорганізації та тайм-менеджменті.

Отже, результати дипломної роботи дають підстави стверджувати, що навчальна мотивація студентів є складним і динамічним утворенням, яке потребує цілеспрямованої підтримки з боку освітнього середовища. Врахування особистісних характеристик студентів, створення умов для самореалізації, залучення до активної взаємодії, розвиток комунікативних навичок та підтримка у професійному самовизначенні мають стати пріоритетними напрямками у діяльності педагогів і психологів вищої школи.

Доцільним є впровадження комплексних психолого-педагогічних програм, що поєднують розвиток внутрішньої мотивації, тренінги тайм-менеджменту, формування ціннісного ставлення до навчання, а також створення безпечного освітнього простору. Такий підхід сприятиме не лише підвищенню академічної успішності студентів, а й формуванню гармонійної, професійно зрілої особистості, здатної до ефективного функціонування в умовах сучасного суспільства.

Таким чином, розкриття мотиваційної сфери студентів є важливим завданням сучасної психологічної науки та освітньої практики, що потребує системного підходу та постійної уваги з боку фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Alderfer C.P. An Empirical Test of a New Theory of Human Needs : Organizational Behavior and Human Performance, - 1999. 142–175 s.
2. McClelland D.C. The Achieving Society : Princeton, NJ, Van Nostrand, 1991.45-67 s.
3. Herzberg F. The Motivation to Work. : New York, John Wiley and Sons, -- 1989.113-125 s.
4. Ryan R.M., Deci E.L. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions , Contemporary Educational Psychology, - 2000. 54–67 s.
5. Реймерш С.І. Мотивація навчальної діяльності студентів: монографія. К.Либідь, - 2010. 28-43 с.
6. Бех І.Д. Особистісно орієнтована освіта: теоретико-технологічні засади. К.: Либідь, - 2013. 51-56 с.
7. Ковальчук Л.С. Соціальні чинники мотивації студентів : Психологія і суспільство, 2020. 91–96 с.
8. Гаврилова Т.П. Мотивація студентів до навчання у вищому навчальному закладі : Науковий вісник Херсонського держуніверситету. Серія: Психологічні науки, 2017. 45–49 с.
9. Ковальчук Л.С. Соціальні чинники мотивації студентів : Психологія і суспільство, 2020. 91–96 с.
10. Слободчиков В.І., Ісаєв Є.В. Основи психологічної антропології : Шкільна преса, 2001.416 с.
11. Петруня В.П. Особливості формування навчальної мотивації у студентів : Педагогічні науки, 2015. 122–126 с.
12. Ryan R.M., Deci E.L. Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions : Contemporary Educational Psychology, 2000. 54–67 s.
13. Шаповал Н.Л. Прокрастинація як фактор зниження академічної успішності : Психологія і педагогіка. – 2018. 62–66 с.

14. Воронова О.В. Мотиваційні чинники в навчальній діяльності студентів : Наукові записки, 2020. 77-84 с.
15. Зінченко І.М. Особливості внутрішньої мотивації студентів : Вісник психології та педагогіки, 2020. 59-66 с.
16. Фройд, З. Вступ до психоаналізу.: Київ, Основи.1991.480с.